Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: 1. Del : 1812-42

Citation: Heiberg, Johanne Luise: ”1. Del : 1812-42”, i Heiberg, Johanne Luise: *1. Del : 1812-42*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 107. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibfr05val-shoot-idm139983404256240/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: 1. Del : 1812-42

gives Øieblikke i vort Liv, hvor vi med dyb Skamfuldhed maa erkjende, at vi have været utro mod vort eget høiere Jeg, utro mod det Ideal, der hviler paa Bunden af vor Sjæl, og som nu raaber til os: „Hvor kunde du? hvor kunde du saaledes forglemme dig?“ Hvilken ond Magt gjorde, at jeg i dette Øieblik kunde glemme, hvilken Mand der for kort Tid siden havde tilbudt mig sin Haand, og som alt længe havde givet mig saa store Prøver paa, i hvilken Grad han var gaaet og fremdeles gik op i mit hele Væsen, og i hvis blotte Nærværelse jeg jo havde følt mig stillet høit over det Maal, hvortil mine dristigste Ønsker higede. Var jeg nu bleven ligesom den Mand, der havde fundet en kostbar Skat af ædle Perler paa sin Vei, og som solgte disse for Kampestene, hvorpaa han ødslte sig ihjel? Ak, skamme maatte jeg mig, og skamme mig gjorde jeg, og saa ofte jeg satte min ædle Vens lille Gave paa min Finger, følte jeg en sikkende Smerte i mit Bryst, og atter og atter lød der en Stemme fra mit Indre: „Hvor kunde du? hvor kunde du?“ — Og dog, maaske var det en Nødvendighed for min letsindige og overmodige Sjæl, at den maatte gjennemgaa den Skarsild, jeg nu selv havde beredt mig, for at jeg med hele min Sjæls Kraft kunde gribe, forstaa og vurdere den høiere Tilværelse, som fulgte ovenpaa min Fornedrelse i Øieblikket. Vi tagtes ofte af en uslegelig Kjærlighed!

BOURNONVILLE.

Solodanser Bournonville var efter et flerraarigt Ophold i Paris vendt tilbage til sit Fædreland. Han optraadte først som Gjæst og blev siden engageret paa fordelagtige Vilkaar med Forpligtelse til at sætte Balletter i Scene. Med ham kom der nyt Liv i Balletpersonalet. Han besad et eget Talent til at benytte de faa Kræfter, der endnu fandtes ved Balletten, og den døde, næsten foragtede Dansekunst blev atter indsat i sine Rettigheder. Den første Ballet, han satte i Scene, var den yndige fransske Composition „Sovngjængersken“. Den gamle, gamle Galeottiske Pantomime blev her afløst af et naturligt og sjælfuldt Minespil og Dans, og den gjorde formelig Furore hos vort Publikum. Aldrig kan jeg glemme det Indtryk, som denne Forestilling gjorde paa mig. Min gamle Skolekammerat, Andrea, udførte Sovngjængerskens med en Ynde, Uskyld og Inderlighed, som var aldeles bedaarende. Men især henrev mig Bournonville ved sin fuldendte Dans og sit forunderligt gribende Minespil. Det Sted i sidste Akt, hvor han bedrøvet og nedsunken i Tanker pludselig ser op paa Tilhørerdelserne til sit — nu opgivne — Bryllup og brister i Graad, hører til det Skjønneste og mest Gribende jeg har set af Mimik paa vor Scene. Jeg har en *medfødt* Sans for Formskjønhed, og det Plastiske har altid

havt en stor Tillokkelse for mig. Hjertet hoppede i Livet paa mig ved disse Fremstillinger, og jeg sukkede over min Bortgang fra Balletten, da det nu var mig forbudt at tage Del i disse Præstationer. At blive hjemme en Aften, naar der blev givet en Ballet, var mig næsten en Umulighed; og jeg blev ofte drillet derfor af Madam Wexschall, der ikke ret kunde gaa ind paa min Enthousiasme. Bournonville, for hvem jeg udtalte min Henrykkelse, sagde, at han med Bedrøvelse havde hørt i Paris, at jeg havde forladt Balletten i et Øieblik, hvor der netop havde været saa meget for mig at udrette ved den. „Ak!" udbrød jeg, „Gid jeg endnu kunde gaa tilbage!" De fleste Skuespillere, men især Nielsen, vare ligefrem forbitrede over den Lykke, som Bournonville gjorde hos Publikum. Han var uudtømmelig i at haane den hele Genre, og mangen en spydig Bemærkning maatte jeg tasle, fordi jeg af alle Enthousiasterne maaske var den mest enthousiastiske. Balletten er ingenlunde, som en Del antage, kun en Øienforlystelse, den er tvertimod af stor Nytte ved et Theater, hvor alle Genrer repræsenteres. Den udvikler Sansen for den rene Plastik hos alle de Yngre, de høre nu til Skuespillet eller Operaen; især i denne sidste kan Sansen for det Plastiske ikke undværes, thi det plastiske Talent træder ofte her i Stadet for det dramatiske. Hvor mange Operasangere eller -sangerinder havde ikke i Publikum faaet Ord for Skuespillertalent ved Siden af deres Sang, blot fordi de formaaede at ledsage Sangen med plastisk skjønne Bevægelser. Men disse maa læres, man indøves i en Kunstskole, og hvor der ingen Ballet findes, der findes heller ingen Skole i den Retning, og dog maa Øiet have Leilighed til ofte at se Plastik for at kunne tilegne sig den. Den theatralske Kunst er sammensat af mange Elementer, og Plastiken hører til en af de vigtigste. En stor Forvirring røber sig ofte i de Udtalelser, man fører med Hensyn til Plastiken. Mange tro, at den kun bestaar i at sætte sig i theatralske Stillinger, og hvad skulle vi med dem i Skuespillet, det er jo alt Affectation og Unatur, siger man. Men heri feiler man saare. Plastiken kan og skal gjøre sig gjældende i Alt, i Gangen, i de tilsyneladende ubetydeligste Bevægelser, i Haandens og Armens Udstrækning, i Kroppens almindelige Beininger, i en Hilsen, i at sætte og rejse sig, i et hurtigt Løb over Scenen, i en Indtrædelse og i en Bortgang; Alt dette hviler derpaa, at man har Legemet i sin Magt, men dette kan kun opnaas correct igjennem Danseskolens plastiske Regler. Ved Fremstillingen skal naturligvis ikke Skolen bemærkes, men Kunstneren maa have Reglerne inde, ligesom man har lært at stave, forinden man lærte at læse. Nu gives der Enkelte, som have en medfødt Evne for det Plastiske, og disse kunne da til Nød undvære Skolen, men da disses Tal altid vil være saare ringe, er en Balletskole ved et Theater uundværlig.

Til Frederik den Sjettes Gemalinde, Dronning Maries Fødselsdag skulde

der som sædvanligt gives en Festforestilling. Man anmodede Heiberg om at skrive et Stykke til denne Leilighed, og han skrev sit Lystspil „Prindsesse Isabella". Hovedrollen, Prinsessen, var skrevet for mig.

Bournonville, hans Dans og Balletter vare altsaa i hei Grad i Mode saa vel hos Publikum som hos Hoffet. En Festforestilling uden ham og hans Dans kunde man næsten ikke tænke sig, og den vilde især have misbaget Hoffet. Nu var Bournonville i den senere Tid jevnligt optraadt ved Aftenunderholdninger og Sommerskuespil som Sanger og Skuespiller og havde vundet Bifald heri. Da faldt det Heiberg ind, at man maaske kunde motivere Dansen i Stykket, der ellers ofte kommer til at staa saa isoleret, ved at indrette en af Rollerne saaledes, at hans Dans kom naturligt og uden at fan Skin af Noget, som var indlagt. Han gjorde Bournonville bekjendt med sin Plan, og denne var villig til at udføre Rollen med dens Text, Sang og Dans. Skuespilpersonalet med Nielsen i Spidsen kom nu i det heftigste Oprør. Man sagde atter her, at Balletterne vare en Fordærv for Smagen, at Theatret gik tilgrunde ved dem, at det var en uværdig Kunst o. s. v. Da det nu rygtedes blandt Skuespillerne, at Heiberg agtede at sætte Balletmesteren talende ind i et Skuespil, blev der kaldt til Vaaben, Alarmtrommen gik, og en formelig Revolution brød ud i lys Lue. Nielsen, der siden den norske Reise var kommen mere og mere i Madam Wexschalls Gunst (en Gunst jeg ofte saae paa med Ængstelse og Bedrøvelse, da den forekom mig at antage en forurolligende Character), kom nu hyppigere i hendes Hus end nogensinde før. I den sidste Tid mærkede jeg vel, at noget Usædvanligt var i Gjære, thi flere Gange om Dagen kom han og gik og kom atter, og hver Gang blev Madam W. kaldt ind i et Sidekabinet; man hørte Noget hvisk, der blev talt frem og tilbage, og jeg mærkede tydeligt, at Gemytterne vare forbittrede og ophidsede. Endelig fik jeg som Alle at vide, hvad det gjaldt om; Sagen var hverken mere eller mindre end et Klageskrift til Frederik den Sjette over, at Heiberg vovede at sætte en Danser ind i et Skuespil, hvorved den høie og ædle Skuespilkunst blev krænket og vanhelliget. Det var en Fornærmelse mod hele Standen, mente man, som denne ikke vilde og ikke kunde taale; man bad derfor om Retfærdighed hos Kongen. Og nu fulgte en Mængde Underskrifter, mellem hvilke ogsaa Madam Wexschalls fandtes. Frederik den Sjette, der underhaanden var bleven forberedt paa, at et saadant Klageskrift vilde indkomme, kaldte Heiberg til sig. Kongen spurgte ham, hvad han mente herved var at gjøre. Heiberg svarede, at Kongen selv vidste, hvor kort Tid der var ham givet til dette Arbeide, at Stykket nu var færdigt, og at det var ham en Umulighed at gjøre nogen Forandring heri, da Rollen, som Bournonville skulde udføre, var indvævet i hele Intrigen, og at det aldrig var faldet ham ind, at der, naar han havde Bournonvilles og Directionens Samtykke, kunde reise sig mindste

Anstand paa dette Punkt; det Hele forekom ham saa latterligt, at han ikke kunde tro, denne overilede Plan vilde komme til Udførelse. „Ja, ja, nu faa vi se," svarede Kongen, „men De veed, det er et vanskeligt Folkeslag." Heiberg gik, og faa Dage efter hørte han, at Klageskriftet virkelig var indleveret. Heiberg fortalte mig senere, Tid efter, at Noget af det Første, Kongen havde spurgt om, var: „Veed De, om Jomfru Pätges har været med at underskrive?" Heiberg svarede, at han ikke vidste det, men at han ikke troede det. „Det glæder mig," sagde Kongen.

Der blev nu snakket frem og tilbage, medens Skuespilpersonalet i Lidenskab bølgede uroligt om som et stormfuldt Hav, og man ventede paa Kongens Beslutning, som om det gjaldt Liv eller Død. Frederik den Sjette, som holdt meget af i Alt at gaa en Middelvei, besluttede endelig, at alle Replikerne skulde udelades af Boumonvilles Rolle, hvorimod han skulde have Lov til at synge og naturligvis danse. Enhver kan begribe, hvilken Virkning det maatte gjøre i et fint sammensat Intrigestykke at slette en vigtig Persons Repliker ud helt igjennem et Stykke, og hvor skavet nu den ved Replikerne motiverede Sang og Dans maatte komme. Til alle disse Demonstrationer havde Skuespillerne nu benyttet den knappe Tid, i Stedet for at instudere deres store og vanskelige Roller. Nielsen, der altid havde været berømt for ikke at kunne sine Roller, og i hvis Haand Hovedrollen, Fernando, var betroet, kunde hogstavelig kun en Del af første Akt, og Stykket havde tre. Ved alle disse Intriger og Spektakler kom Stykket frem paa den uheldigste og sørgeligste Maade og meget uværdigt for den Kunst, som alle Vedkommende havde en saa stor Begeistring for, at de ikke vilde tillade et udmærket Talent at optræde i deres Midte, blot fordi hans Kunst hørte til en anden Art end deres. En Del Aar efter dette Udbrud af Forsagt for Balletten og Balletmesteren optraadte Madam Wexschall som Nielsens Kone i en Hovedrolle i en af Boumonvilles Balletter. Ja, man har ofte Leilighed i Theaterverdenen til at udbryde med Holbergs Vægelsindede: „Ja, det var den Gang." „Prindsesse Isabella" er forøvrigt et af de Arbeider, Heiberg selv altid har sat stor Pris paa. Det gjorde naturligvis ingen Lykke i den forvanskede Skabelon, hvori det hin Aften præsenterede sig.

Heiberg var tilfreds med min Udførelse af Prinsesse Isabellas Rolle — om af personlig Godhed eller med Rette, skal jeg lade være usagt. I Stykket giver Prinsessen i en af Akterne en Hofkur i hele Hoffets Nærværelse, og Heiberg fortalte mig, at en af Directeurerne, Manthey, der i den Tid beklædte et høit Hofembede, havde sagt til ham: „Hvor kan dog Jomfru Pätges have set en saadan Kur, siden hun formaar at vise sig derved som en virkelig kongelig Person?"

Heiberg havde lige siden sin Ankomst fra Kiel til Kjøbenhavn betragtet

sig som en af Madam Wexschalls mest hengivne Venner og kom bestandigt i hendes Hus, ligesom hun ofte besøgte ham og hans Moder. Det smertede ham derfor, at hun vilde lade sig bruge som Redskab i Nielsens Haand til at fortrædige en hende hengiven Omgangsvenn ved at give sit Navn til et Klageskrift over ham til Kongen, uden med et Ord at have talt til ham angaaende denne Sag, hvilket han syntes, at deres venskabelige Forhold havde gjort til Pligt for hende. Fra dette Theaterprøve imod ham forandredes det Venskabsforhold, han indtil da havde staaet i til hende, saa at han ikke oftere kom i hendes Hus. Det smertede ham; thi han havde virkelig næret en sand Hengivenhed og Beundring for hende; dog omtalte han hende aldrig for mig paa nogen fornærmende Maade, hvilket jeg heller ikke godt vilde have taalt, thi jeg havde en uforandret Godhed for hende og var for ung og uerfaren til at kunne dømme de Ældre i denne Sag. Kun een Gang ytrede han: „Det er mærkeligt, at Madam Wexschall nu lader sig anføre af Nielsen, hvem hun ofte tidligere har ytret sig saa ufordelagtigt om og havt et saa klart Syn paa; og hvad ham angaar, da fik han jo Krampe ved en af Prøverne paa „Kong Salomon og Jørgen Hattemager", fordi hun og ikke Madam Andersen skulde udføre Louises Rolle, uagtet jeg gjorde ham begribeligt, at Sangen i Rollen jo gjorde det til en Umulighed." Latterligt er det at tænke paa, at Nielsen i hin Tid var en saa decideret Modstander af Madam W., at man paa Theatret kjendte de mest comiske Historier om hans Had til hende. Denne Mand kjendte egentlig kun to Følelser: Had og Kjærlighed — Alt, hvad der lae heelemellem, lod til at være ham fremmed.

MIT TREDIE HJEM.

I det Wexschalske Hus var Himlen ikke saa lys og klar som tidligere. Nielsen kom hyppigere og hyppigere, han saae bestandigt skjævt til mig, og jeg gjengjældte det med Ligegyldighed. Trykket af min Forlovelse hvilede tungt paa mig og havde berøvet mig min tidligere Muntorhed. Ogsaa Madam Wexschall forekom mig forandret — ikke mod mig, vi havde det altid kjærligt og godt sammen —, men det forekom mig ellers mod alle Andre paa Nielsen nær. Vore mange Omgangsvenner bleve hende med Et ligegyldige, og naar jeg om Aftenen glædede mig til deres Komme, sagde hun tidt: „Jeg vilde ønske, at her slet Ingen kom." Hun sad nu om Aftenen, naar hun ikke spillede paa Theatret, og lagde Patience, en Beskjæftigelse, hun kunde sidde ved flere Timer ad Gangen, hvilket kjedede mig umandeligt, da hun ikke kunde tale under denne Leg. Kom der Nogen, blev hun gaaske fortrædelig over at blive afbrudt i dette sit Spil og greb til den Udvei at spørge den